

VAN NATURE

Jacques van der Neut schrijft in Van Nature over opvallende waarnemingen in de natuur. Hij werkt als boswachter in De Biesbosch. Daarnaast is hij een verwoed natuurfotograaf.

Het huidige rivierengebied is vastgelegd in een strak korset van dijken en kribben, waardoor er nauwelijks nog natuurlijke rivierduinvorming optreedt. Bij Werkendam is er echter onlangs weer veel zand afgezet. Spontane rivierduinen in optima forma!

▲ De Kop van de Oude Wiel, een fraai rivierduincomplex. FOTOS: JACQUES VAN DER NEUT

▲ Tijdens de hoge waterstanden in februari werd er bij Werkendam veel zand afgezet.

Spontane rivierduinen

Tijdens het recente hoge water kolkte het rivierwater over de drempel, een aangebrachte stenen verlaaging in de dijk langs de Nieuwe Merwede, de Noordwaard in. De hoogte van de drempel ligt op twee meter boven N.A.P. Aangezien de waterstand hoger uitpakte, kolkte het water de Noordwaard in.

Voor de eerste keer, sinds de oplevering in 2015, werden de principes van *Ruimte voor de Rivier* in de Noordwaard getest. Het zand ligt in een dik pakket op de oever en is bezaaid met kleine schelpjes. Zo te zien een prachtig, natuurlijk broedhabitat voor de kleine plevier, een vogel die houdt van onbegroeide, zandige vlakten.

Lopend langs de zandpakketten kom ik maar tot een conclusie; dit is rivierdynamiek volgens het boekje. Dit kersverse rivierduinencomplex vormt een welkome aanvulling op de reeds bestaande rivierduinen op de Kop van de Oude Wiel, op het punt waar de Boven Merwede zich splitst in de Beneden en de Nieuwe Merwede.

Fraai

De Kop van de Oude Wiel is nog steeds een fraai rivierduincomplex, op de oostpunt van het Eiland van Dordrecht. Vanwege de zandige bodem groeit hier een bijzondere vegetatie met rode bremraap, geelhartje, kleine ruit, kleine pimpernel en

beemdkroon als karakteristieke vertegenwoordigers van dit zeldzame landschapstype.

Op de droogste en meestal beweide stukken groeien voornamelijk soorten uit de gemeenschap van sikkelklaver en zachte haver; een plantengemeenschap van droge, 'warme' stroomdalgraslanden.

Een paar van de meest aansprekende soorten die we hier kunnen aantreffen zijn: knolbeemdgras, knolboterbloem, geel walstro, wilde kruisdistel en grote tijm. Het is een opsomming van kenmerkende rivierduinplanten die men elders in het rivierengebied nog maar zelden tegenkomt.

► **Dit is de dynamiek van de rivier volgens het boekje**

Nederland is het afvoerputje van Europa. Voortdurend voeren rivieren zand, grind en ander erosiemateriaal aan uit verre berggebieden en alles ploft bij ons neer. Nederland is in feite een enorme rivierdelta. In het verleden was het meermaals één grote riviervlakte. Hierin stroomden woeste rivieren die ongehinderd hun bedding verlegden en overal zanden grindbanken opruimden en vervolgens op andere locaties weer opbouwden.

Kabbelen

Tegenwoordig is het rivierengebied beperkter van omvang en kabbelen Maas, Rijn en IJssel gestaag voort, in bedwang gehouden door kribben en dijken.

In de laatste decennia wordt in het kader van natuurontwikkeling geprobeerd om de rivieren steeds meer uit hun betonnen keurslijf te bevrijden. In het verleden, toen de rivieren veel wilder waren, werden er grote hoeveelheden zand uitgeblazen. Deze hebben duincomplexen aan de rand van de rivieren gevormd.

Zo vinden we oude rivierduincomplexen op de oostelijke oever van de Maas in Noord-Limburg en rond Wijchen bij Nijmegen. Sommige van de duinen konden tot meer dan tien meter hoog worden. In onze omgeving zijn die toppen van de toenmalige rivierduinen (we noemen die ook wel donken) nog te vinden in de Alblasserwaard.

OVERBLIJFSEL

Donken werden vaak gebruikt voor bewoning en kennen rijke historie

Een donk is een voormalig rivierduin dat uitsteekt boven de moerassige omgeving. Donken zijn dus vaak overblijfselen van rivierduinen die in droge perioden ontstonden uit verstoven zand van drooggevalen rivierbeddingen, bijvoorbeeld in de laatste ijstijd. Het hoogteverschil dat we nu zien, is (ook) een gevolg van het inklinken van het omringende land. Door de steeds voortgaande

ontwatering van het veen, gaat de vertering van het veen door en blijft het maaiveld

dalen. Door de vaste zandige ondergrond en vooral de hoge ligging waren donken ge-

schikt voor vroege bewoning. Een aantal donken heeft dan ook een rijke historie.

◀ **De Schoonenburgse Heuvel, ook wel bekend als de Zanddonk, tussen Streefkerk en Nieuw-Lekkerkerk.**